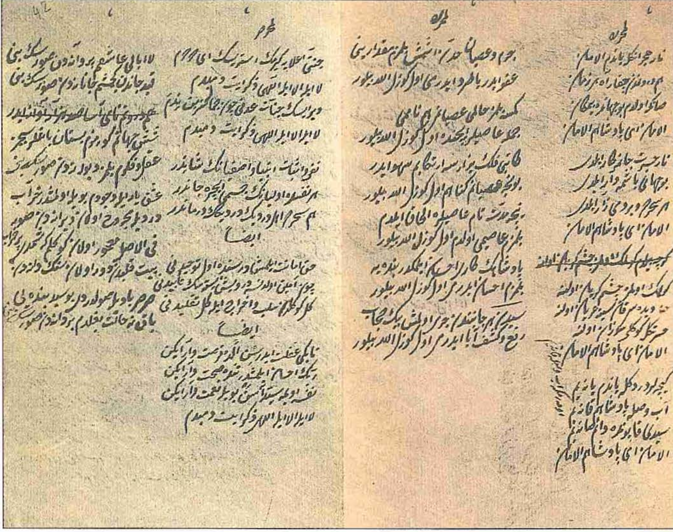

Abdurrahman Nesîb Dede *Divan*'ının müellif hattı nüshasından iki sayfa (Hacı Selimağa Kütüphanesi, Hüdâyî Kitapları, nr. 1806, vr. 41b-42a)

dır. Ayrıca Celvetiyye tarikatına dair bir risâlesi olduğu da söylenmektedir. Nesîb Dede mûsiki ile de meşgul olmuştur. Onun dinî mahiyette bazı eserler bestelediği, çeşitli el yazması güfte mecmualarında zikredilmekteyse de bunlardan sadece bir ilâhi ile din dışı sahada bir peşrevi zamanımıza ulaşabilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Ayvansarâyî, *Hadîkatü'l-cevâmi'*, II, 200-201; *Sicill-i Osmânî*, II, 422; III, 327; *Osmanlı Müellifleri*, I, 77; Mehmed Şükrî, *Silsilenâme*, Hacı Selim Ağa Ktp., Hüdâyî Kitapları, nr. 1098, vr. 14b, 15a; Hüseyin Vassâf, *Sefîne*, III, 27; S. Nüzhet Ergun, *Antoloji*, İstanbul 1943, II, 423-424, 525-528; H. Kâmil Yılmaz, *Azîz Mahmûd Hüdâyî ve Celvetiyye Tarikatı*, İstanbul 1982, s. 267, 288; Öztuna, *TMA*, II, 70.

 NURİ ÖZCAN

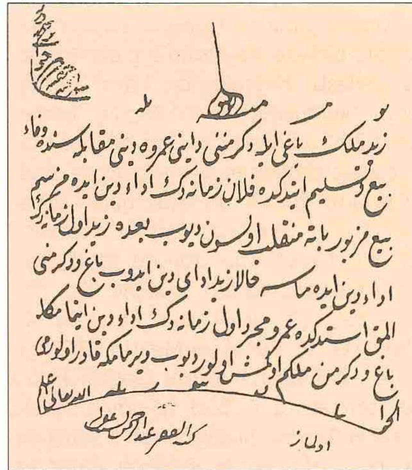
ABDURRAHMAN NESÎB EFENDİ

(1842-1914)

Osmanlı şeyhülislâmı.

Üsküp Nâibi Halil Fevzi Efendi'nin oğlu, Tırhala Kadısı Ahmed Sâdık Efendi'nin torunudur. Üsküp'te doğdu; doğumundan kısa bir süre önce ölen babasının vasiyeti üzerine kendisine Aziz Mahmud Hüdâyî Dergâhı Postnişini Abdurrahman Nesîb Dede'nin adı kondu. Ailesinin Liphova'ya taşınması üzerine ilk tahsilini orada Yanyalı Şeyh Ömer Efendi'nin yanında yaptı. Daha sonra Yanyalı Abdüllatif Efendi'den ders aldı ve Ergiri'de medreseye devam etti. Ayrıca Liphovalı Süleyman Efendi'den de hat dersleri aldı; ardından İşkodra Rüşdiyesi'nden mezun oldu. 1863'te İstanbul'a giderek Fatih dersiâmlarından Mustafa Şevket Efendi'nin derslerini takip etmeye başladı. Bir süre Muallimhâne-i Nüvvâb'a devam etti ve üçüncü sınıftan diploma aldı. Daha sonra Rumeli Sadâreti Dairesi'nde zabıt kâtipliğinde bulundu, bu sırada Edirne **rüûs*** unu elde etti. 1868'de Nevrekop nâibliğine, 1871'de Bosna vilâyeti merkez nâibliğine tayin edildi; bir süre sonra da Travnik nâibliğine nakledildi. 1876-1909 yılları arasında Rodos, Diyarbekir, Erzurum, Yanya, Selânik, Şam ve Halep nâiblikleriyle Rodos, Yanya, Edirne ve İstanbul vilâyetleri mahkeme reisliği, temyiz âzalığı ve Mısır kadılığı görevlerinde bulundu. Bu görevleri sırasında hareket-i altmışlı, mûsıle-i Süleymâniye,

Abdurrahman Nesîb Efendi'nin **bey' bi'l-vefâ*** hakkında bir fetvası (*İlmiyye Salnâmesi*, s. 628)

İzmir, Bursa, Haremeyn ve İstanbul pâyelerini elde etti. 31 Aralık 1911'de şeyhülislâmlığa getirildi. Bu görevde yedi ay kadar kaldıktan sonra, 20 Temmuz 1912'de kabinenin istifası ile görevinden ayrıldı. 11 Mart 1914'te vefat etti; kabri Bakırköy Mezarlığı'ndadır.

İkinci dereceden Mecîdî, üçüncü dereceden Osmânî nişanlarına sahip olan Abdurrahman Efendi, hayatının son yıllarını Bakırköy'deki konağında geçirmiştir. Altmış seneye yaklaşan memuriyet hayatında, bulunduğu yerlerde dürüstlüğü ve çalışkanlığı ile iyi bir intiba bırakmış, Şam, Halep, Mısır âlim ve şairleri tarafından hakkında yazılan çeşitli kaside ve makalelerle övülmüştür. Muhyiddin İbnü'l-Arabî'den yaptığı bazı tercümeleri *Müntehabât* adıyla *Tercümân-ı Hakîkat*'ta yayımlamış, *Fuşûşu'l-ḥikem*'den de "salât"la ilgili bir kısmı Türkçe'ye çevirmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

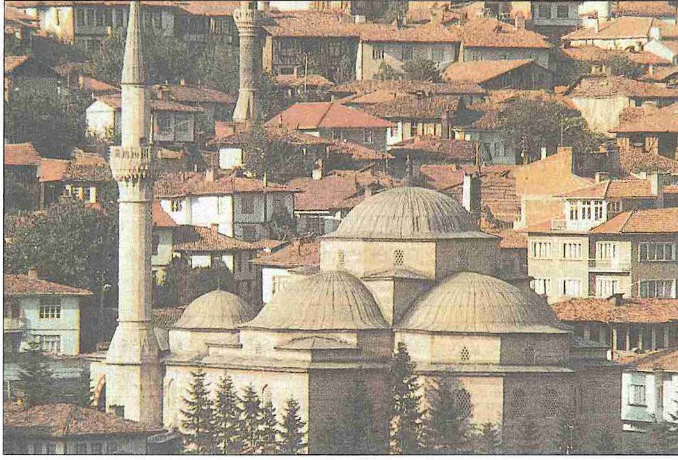
ŞS, *Sicil Defteri*, nr. 248, I, 19; *İlmiyye Salnâmesi*, s. 628-632; Sadık Albayrak, *Son Devir Osmanlı Ulemâsı*, İstanbul 1980, I, 46-47.

 MEHMET İPŞİRLİ

ABDURRAHMAN PAŞA CAMİİ

Kastamonu'nun Tosya ilçesinde Yenicami adıyla da bilinen cami.

Maraşlı Abdurrahman Paşa tarafından 992 (1584) yılında yaptırılmıştır. 1943 depreminde büyük ölçüde zarar görmüş ve daha sonra restore edilmiştir. 1917 yılında da onarıldığı bilinmektedir. Topoğrafik konumu açısından çevreye hâkim bir noktada bulunan ve Mimar Sinan döneminin merkezî planlı camileri arasında yer alan yapının duvarları kesme taş ve tuğla ile örülmüş, üzeri dört yarım kubbe sistemiyle örtülmüştür. Simetrik planlanmadığı anlaşılan kuzey köşelerindeki küçük kubbelerin benzerleri güney kısmında yoktur. Beş kenarlı mihrap önü bölümü yarım kubbe boyunca dışa taşırılmıştır. Örtü sistemi, ikisi sekizgen ve bağımsız, ikisi duvara bitişik dört ayakla taşınmaktadır. Beş gözlü son cemaat yerinin kubbeleri sivri kemerler ve altı mermer sütun üzerine oturtulmuştur. Camiye kuzey ve batı cephelerinde yer alan iki kapıdan girilir. Mukarnas kavsaralı cümle kapısı üzerinde 992 (1584) tarihli inşa kitâbesi bulunmaktadır. Mermer mihrap nişi de kapı gibi mukarnas dolguludur. İç mekân çok sayıda

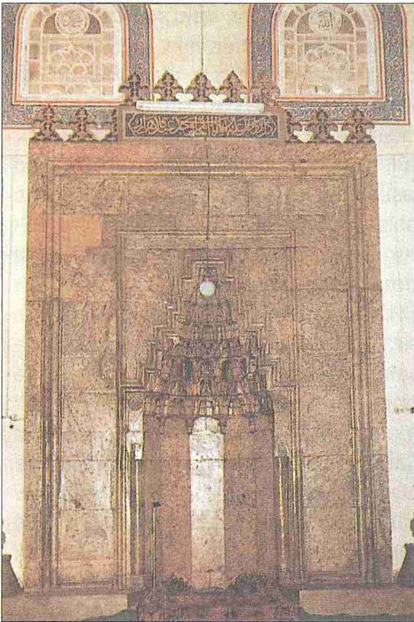

Abdurrahman Paşa Camii-Tosya

pencereyle aydınlatılmış olup revzenlerle kalem işi süslemeler depremden sonra yapılan restorasyona aittir. Caminin kuzeybatı köşesindeki sekizgen kaide üzerinde yükselen minare, çokgen gövdeli eski minarenin depremde yıkılması üzerine restorasyon sırasında yapılmıştır.

Abdurrahman Paşa Camii'nde, Diyarbakır Fâtih Paşa, İstanbul Şehzade, Üsküdar Mihrimah ve Manisa Muradiye camilerinin örtü sistemleri tekrarlanmışsa da yapının planında, daha çok geç dönemde görülen dışa taşkın mihrap önü bölümüyle değişik bir uygulama gerçekleştirilmiştir.

Abdurrahman Paşa Camii mihrabı

BİBLİYOGRAFYA :

Mehmet Behçet, *Kastamonu Âsâr-ı Kadîmesi,* İstanbul 1341, s. 230; Ahmet Gökoğlu, *Paphlagonia, Gayrimenkul Eski Eserleri ve Arkeolojisi,* Kastamonu 1952, s. 230; Godfrey Goodwin, *A History of Ottoman Architecture,* London 1971, s. 310-311; *Cumhuriyetin 50. Yılında Kastamonu* (1973 İl Yıllığı), Ankara 1973, s. 165-166; Metin Sözen, *Türk Mimarisinin Gelişimi ve Mimar Sinan,* İstanbul 1975, s. 514-515; İsmail Ergi, *Tosya Camileri,* Ankara 1981, s. 10-14.

 ABDÜSSELAM ULUÇAM

ABDURRAHMAN b. REBÎA

(عبدالرحمن بن ربيعة)

(bk. BÂHİLÎ, Abdurrahman b. Rebîa).

ABDURRAHMAN b. RÜSTEM

(عبدالرحمن بن رستم)

(ö. 171/787)

Kuzey Afrika'daki İbâzîler'in imamı ve Rüstemîler hânedanının kurucusu.

Aslen İranlı olup Tunus'ta doğdu. Babasını küçük yaşta kaybettiği için üvey babasının yanında büyüdü. Daha sonra onunla birlikte Kayrevan'a giderek oraya yerleşti. Kayrevan'da Hâricî görüşlerini benimsedi ve İbâzîler'in "hameletü'l-ilm" adını verdiği beş **dâî*** den biri olarak propaganda maksadıyla Basra'ya gitti. İbâzîler'in önde gelen simalarından ve Basra'daki İbâzî cemaatinin lideri olan Ebû Ubeyde tarafından Mağrib'e gönderildi. İbâziyye'nin İfrîkıyye'deki ilk dâîsi olan Ebü'l-Hattâb Abdüla'lâ b. Semh el-Meâfirî, 757 yılında İbâzî imamı olarak biatları kabul ettikten sonra Abbâsî hâkimiyetindeki Trablus üzerine hücum ederek şehri ele geçirdi. Daha sonra sırasıyla Kābis ve Kayrevan'a hâkim oldu ve Abdurrahman b. Rüstem'i Kayrevan'a vali tayin etti (758).

761 yılındaki Abbâsî istilâsından hemen sonra Süfriyye Hâricîleri'ne mensup liderlerin önderliğinde Benî İfren kabileleri Kuzeybatı Cezayir'de büyük bir nüfuz kazandılar. Bu kabileler Arap fetihleri sırasında Trablus'ta bugün Yafran denilen yerdeydiler. Arap fetihleri sebebiyle batıya doğru göç ederek Avrâs bölgesinde yerleştiler. Fakat bu kabilenin bir kolu her nasılsa Trablus'ta kalarak İbâzî fikirlerini benimsemişti. Arap istilâsı bir grup İbâzi—Berberî kabileyi Trablus ve Güney Tunus'tan Cezayir'e göçe zorladı. Aynı şekilde Benî İfren de Avrâs'tan Kuzeybatı Cezayir'e göç etmek mecburiyetinde kaldı. Mağîle adlı başka bir Berberî kabilesi tarafından desteklenen Benî İfren, Cezayir'deki Abbâsî hâkimiyetine karşı en kuvvetli muhalif güç olarak ortaya çıktı. Bu gelişmeler üzerine Halife Ebû Ca'fer el-Mansûr, Muhammed b. Eş'as el-Huzâî'yi Mısır valiliğine tayin ederek bölgedeki isyanları bastırmasını istedi. O da Avvâm b. Abdülazîz el-Becelî'yi İfrîkıyye'ye gönderdi. İbâzîler'in İfrîkıyye'deki imamı Ebü'l-Hattâb, Abbâsî kuvvetlerine karşı harekete geçti ve onları ağır bir yenilgiye uğrattı. Muhammed b. Eş'as gönderdiği ikinci ordunun da yenilmesi üzerine bizzat sefere çıktı ve çetin bir savaştan sonra Ebü'l-Hattâb'ı mağlûp ederek Kayrevan'a girdi (761). Abdurrahman b. Rüstem, Muhammed b. Eş'as'ın eline düşmekten kurtularak ileri gelen bir grup İbâzî ile Cezayir'e çekildi ve Cebelicezzûl'a yerleşti. Buradaki faaliyetleriyle binlerce kişiyi etrafına topladı. Abbâsîler'in İfrîkıyye valisi Ömer b. Hafs Hezârmerd'in Kayrevan'ı boşaltması üzerine, Abdurrahman'a bağlı İbâzîler'le etraftaki diğer Hâricî-Süfrî Berberî kabileleri, İmâmü'd-difâ' Ebû Hâtim Ya'kūb b. Habîb el-Melzûzî'nin emrinde Abbâsîler'e karşı büyük bir isyan başlattılar (768). Ebü'l-Hâtim, İfrîkıyye Valisi Ömer b. Hafs'ı öldürmek suretiyle Tubne (Tobna) ve Kayrevan'ı Abbâsîler'in elinden aldı (154/770-71). Fakat Ömer b. Hafs'ın yerine gönderilen Yezîd b. Hâtim, 60.000 kişilik büyük bir ordu ile İbâzîler'i Trablus yakınlarında bozguna uğrattı ve Ebû Hâtim 9000 taraftarıyla birlikte öldürüldü (7 Mayıs 772). Bu mağlûbiyet, bazı İbâzîler'in Trablus ve Tunus'taki anayurtlarını terkederek daha önce Ceza-